

УДК 349.6;341.1; 340.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.2.39>

ПРИНЦИПИ Й ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ІНТЕГРОВАНОГО ЗАПОБІГАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ПРОМИСЛОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД УКРАЇНИ ТА ЄС

Уberman В.І.,

*кандидат технічних наук, провідний науковий
співробітник лабораторії формування та
регулювання якості вод.*

*Науково-дослідна установа «Український
науково-дослідний інститут екологічних
проблем» Міністерства економіки, довкілля
та сільського господарства України*

ORCID: 0000-0002-2807-7937

e-mail: vlad.uberman@gmail.com

Васьковець Л.А.,

*кандидатка біологічних наук, професорка,
професорка кафедри безпеки праці та
навколишнього середовища.*

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
ORCID: 0000-0002-7373-7113*

e-mail: ludmilavaskovets2@gmail.com

Уberman В.І., Васьковець Л.А. Принципи й правові інструменти інтегрованого запобігання та контролю промислового забруднення поверхневих вод України та ЄС.

У статті розглянуто еколого-правові засади, понятійно-термінологічні та правові особливості інструментів інтегрованого запобігання і контролю промислового забруднення водних об'єктів в Україні та ЄС. Визначено, що використання складного механізму правового регулювання скидання речовин у водні об'єкти, створеного Законом України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (версія Директиви 2010/75/ЄС), Водним кодексом України та Директивою 2000/60/ЄС, вимагає виявлення принципових та понятійно-термінологічних відмінностей між функціонально подібними регулювальними інструментами вказаних джерел. Порівняльно аналітичним методом на рівні окремих норм досліджено системну логіко-інформаційну та функціональну організацію європейського та українського складників правового механізму регулювання скидання речовин у водні об'єкти. Зазначено, що головною проблемою є відповідність українського інструменту ГДС узагальненому європейському терміну гранично допустимого викиду речовин (ГДВ). Виявлено, що включення ГДС у ГДВ викликає розбіжності між європейськими принципами «запобігання, зменшення та, наскільки це можливо, усунення забруднення» і «комбінованого підходу», та вимогою використання найкращих доступних технологій. Причиною є розбіжність з українським механізмом регулювання, заснованим на принципі використання екологічних властивостей водних об'єктів для зменшення шкідливості скинутих речовин задля досягнення економіко-господарських цілей. Розбіжність поглиблюється на рівні низки підзаконних нормативно-правових актів. Така глибока відмінність викликає невідповідності щодо інших регулювальних інструментів і практично виводить регулювання скидання речовин із під суворого впливу вимог Директиви 2010/75/ЄС. Зроблено висновки щодо необхідних змін в українському водному законодавстві. Результати можуть бути використані в нормо- та законотворчій і правозастосовній діяльності.

Ключові слова: водне законодавство України, екологічне законодавство ЄС, регулювання якості вод, забруднення поверхневих вод, скидання забруднювальних речовин, правові інструменти обмеження емісії речовин.

Uberman V.I., Vaskovetz L.A. Principles and legal instruments for integrated industrial pollution prevention and control of surface waters in Ukraine and the EU.

The article examines the environmental and legal foundations and conceptual, terminological, and legal features of the instruments of integrated prevention and control of industrial pollution in relation for water bodies in Ukraine and the EU. It is noted that the use of a complex mechanism of legal regulation for discharges of substances into water bodies, created by the Law of Ukraine «On Integrated Prevention and Control of Industrial Pollution» (the version of Directive 2010/75/EU), the Water Code of Ukraine, and the Directive 2000/60/EC, requires the identification of fundamental and conceptual and terminological differences between functionally similar regulatory law tools from these sources. The logical & informational and functional organization of the European and Ukrainian components of the legal mechanism of regulation of discharges of substances into water bodies is investigated by a comparative analytical method at the level of separate norms. It is noted that the main problem is the compliance of the Ukrainian MPD's tool with the generalized European term of Maximum Permissible Emission (MPE) of substances. It has been found that the inclusion of MPD term into MPE definition causes discrepancies between the requirement to use the best available techniques and the European principles "prevention, reduction and, as far as possible, elimination of pollution" and the "combined approach". The reason is the discrepancy of the Ukrainian regulatory mechanism, based on the principle of using the environmental properties of water bodies to reduce the harmfulness of discharged substances in order to achieve economic and business goals. Fined conceptual discrepancy deepens at the level of a number of subordinate regulatory legal acts. Such a deep difference causes inconsistencies with other regulatory tools and practically removes discharge substances regulation from the strict influence of the Directive 2010/75/EU. Conclusions are drawn on the necessary changes in Ukrainian water legislation. Obtained results can be used in environmental law-making activity, in law enforcement.

Key words: water legislation of Ukraine, EU environmental legislation, water quality regulation, surface water pollution, discharges of pollutants, law tools for limiting emissions of substances.

Постановка проблеми. Задача створення у водному законодавстві України дієвого та ефективного правового механізму регулювання скидання забруднюючих речовин (ЗР) у поверхневі води багато років залишається однією з найважливіших проблем державної екологічної політики [1, 2]. Значний внесок у вплив на якість води й надходження до неї забруднюючих речовин (ЗР) здійснюється антропогенними точковими стаціонарними джерелами, на які поширюється законодавче регулювання скидання зворотної води. В умовах тривалої воєнної агресії проблема погіршення якості поверхневих вод набуває більшого значення та особливої актуальності ніж у довоєнний період. Воєнними діями чиниться багатобічний руйнівний тиск на усю інфраструктуру та елементи водного господарства, здійснюється негативний вплив на найбільших водокористувачів, спричиняється погіршення складу води та її властивостей, затоплення території тощо. Такі зміни можуть підсилюватися через транскордонний вплив суміжних держав. Особливості водокористування в умовах воєнного стану отримали відображення та закріплення у законодавчих актах, зокрема у [3], у відповідних указах Президента України та у постановах Кабінету Міністрів України. При цьому значна кількість дій або видів господарської діяльності дозволяється на принципах декларування [3, ст. 1 розд. I]. Попри усі складності особового періоду в Україні продовжується рух у напрямку наближення до законодавства ЄС в екологічній сфері. З 01.11.2024 р. почалося здійснення визначених у Водній рамковій директиві ЄС (ВРД) [4] планів управління річковими басейнами (ПУРБ) за інтегрованим підходом. Одним з перших кроків реалізації ПУРБ серед іншого є оцінка впливу на якісний стан поверхневих вод точкових джерел і забруднення поверхневих вод органічними, біогенними та небезпечними речовинами [5]. У 2025 р. в екологічному законодавстві України сталися глибокі зміни, які торкнулися майже усіх його сторін, зокрема водного законодавства. Йдеться про промислове забруднення та промислові загрози. З 08.08.2025 р. набув чинності Закон України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (ЗУПІЗКПЗ) [6], який є сьогоденною українською версією Директиви Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до

запобігання забрудненню та його контролю) (ДПВ) [7]. ЗУПЗКПЗ отримано шляхом тривалого законотворчого компромісу. Це джерело разом з ВРД [4] (або з *WFD* за оригіналом [8]), з Водним кодексом України (ВКУ) [9] і низками відповідних підзаконних нормативно-правових актів (ПНПА) до них, створюють механізм впливу на якість води й управління водними ресурсами, який має декілька структурних складників. Загальну проблему можна визначити як *гармонізацію характеристик відповідних правових інструментів структурних складників українського та європейського РСЗР в поверхневій воді задля законодавчої реалізації коректного та ефективного правового механізму*.

Метою дослідження є виявлення принципів та понятійно-термінологічних відмінностей між відповідними (функціонально подібними) регульовальними інструментами правових механізмів РСЗР в поверхневій воді з техногенних точкових стаціонарних джерел, визначеними в українському водному законодавстві, в європейському законодавстві про промислові викиди та їх контроль, в європейському водному законодавстві. Оскільки архітектоніка сучасного механізму РСЗР включає різні структурні складники, які належать ВКУ, ВРД та ЗУПЗКПЗ, зазначені відмінності можуть впливати на ефективність здійснення правового регулювання українського спеціального водокористування в частині скидання ЗР.

Стан опрацювання проблематики. Наразі не реформованим за вимогами європейського законодавства залишається застарілий більш ніж на 40 років український механізм РСЗР, встановлений ВКУ та відповідними ПНПА. Як зазначалося в [10] такий стан зумовлює виникнення правового механізму РСЗР, який включає три структурних складники, що істотно відрізняються один від одного і базуються на засадах: застарілого принципу «емісія – імісія» («*emission – immission principle*») (ЕП); принципу «... запобігання, зменшення та, наскільки це можливо, усунення забруднення <...>» (ЗЗУП) за [7, преамб. (2)]; «комбінованого (поєданого) [у *дужках* додано авторами: – В.У., Л.В.] підходу із застосуванням контролю забруднення у джерелі його виникнення шляхом встановлення значень гранично допустимих скидів та стандартів якості довкілля» («*combined approach*») (ПП) [8, преамб. (40)] та вимоги «забруднення, спричинене скидом, викидами або витоком пріоритетних небезпечних речовин, повинно бути усунене або поетапно припинено» [4, преамб. (43)] за ВРД. Зазначені складники мають правові інструменти, для яких об'єкти, цілі, завдання та методи регулювання не збігаються.

Після нещодавнього введення в дію ЗУПЗКПЗ важливим завданням українського екологічного законодавства є вивчення проблеми зв'язку та порівняння норм ЗУПЗКПЗ, що стосуються води, з відповідними нормами ВРД і ВКУ та забезпечення їх подальшої гармонізації (при необхідності) в українському законодавстві. В європейському водному законодавстві аналогом такого завдання є вивчення проблеми зв'язку та порівняння вимог *IED* стосовно водного сектору з вимогами *WFD*, яке почалося майже одразу після прийняття *IED*. У 2010 р. *IMPEL (The European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law)* започаткувала дослідницький проєкт для вивчення характеру взаємодії між зазначеними директивами, які визнано найширшими за сферою охоплення джерелами екологічного права ЄС. Проєкт закінчено у 2013 р. [11], але закінчення не зменшило уваги до зазначеного завдання. У 2020 р. за результатами та досвідом використання *IED* у різних державах було підготовлено звіт з оцінки впровадження *IED* [12]. У розділі 6.3 цього звіту [12, р. 46–47] про зв'язок *IED* з іншими сферами екологічної політики зазначено: «Завдяки широкому охопленню різних галузей промисловості та різних аспектів екологічних питань Директива про промислові викиди є одним з інструментів, що дозволяють ЄС досягти деяких своїх ширших стратегічних цілей». Стосовно зв'язку з іншими директивами водного сектора у [12] визначено наступне: *WFD* встановлює граничні величини емісії (ГДВ) та екологічні стандарти якості (ЕСЯ) щодо пріоритетних речовин (Директива 2008/105/ЄС); *IED* та висновки найкращих доступних технологій (НДТ) сприяють зниженню впливу прямих викидів промисловості у водне середовище. На підставі аналізу результатів виконання ПУРБ для більшості країн у [12] зроблено висновок, що промислові точкові джерела, які охоплюються *IED*, визначаються як «відносно невеликі джерела тиску, що свідчить про ефективність *IED* для контролю промислового забруднення». Отже, *проблема зв'язку та порівняння водних норм ЗУПЗКПЗ з відповідними нормами ВКУ і ВРД є не короткостроковою, а має тривале існування та важливе еколого-правове значення*. В українських умовах таке значення додатково збільшується через істотну відмінність ЗУПЗКПЗ від європейської *IED* та незавершеність гармонізації ВКУ з вимогами *WFD*. Окреслена проблема ще не набула наукової уваги в Україні через недавнє виникнення,

відсутність практичного досвіду використання зазначеного комплексного механізму та його правозастосування. Цей висновок підтверджено порівнянням вимог *IED* і *WFD* та його включенням у європейське керівне методичне джерело [13, pp. 8, 12]. Українське наукове порівняння головного інструменту ЗУПЗКПЗ, яким є інтегрований довкіллявий дозвіл (ІДД), з окремими секторними дозвільними документами (дозволом на спеціальне водокористування (ДСВ), дозволом на викиди ЗР в атмосферне повітря стаціонарними джерелами та ін.), виконувалося відомою вченою Кобецькою Н.Р. на прикладі екологічного законодавства Польщі [14]. Нею вперше поставлено і розглянуто питання щодо співвідношення ІДД, який містить загальні вимоги до викиду речовин (Р), з окремими секторними дозвільними документами щодо викидів Р у різні середовища, зокрема у водне. Першу спробу системного порівняльного дослідження правових інструментів механізмів РСЗР при здійсненні водокористування, визначених у ВКУ і ВРД та у ЗУПЗКПЗ і ДПВ, зроблено у [15].

Виклад основного матеріалу. Визначення структурно-функціональної організації правових інструментів РСЗР стосовно водного сектора у ЗУПЗКПЗ та у водному законодавстві за ВКУ є першочерговим завданням їх порівняльного дослідження. Наразі у законодавчій сфері РСЗР задля досягнення однієї екологічної мети існують три різних за законодавчим походженням механізми, що спрямовані на різні об'єкти правового регулювання. Це вимагає дослідження та порівняння окремих функціональних ланок (елементів) таких механізмів, зокрема їх регулювальних інструментів. Цільовою сферою застосування ЗУПЗКПЗ є т. зв. «установки», тобто стаціонарні технічні одиниці (об'єкти), які розташовані на промислових майданчиках, де провадиться один чи більше видів діяльності, визначених ЗУПЗКПЗ [6, ч. 1 ст. 1]. За європейською термінологією визначена діяльність належить до «основної» промислової діяльності [7, преамб. (2)]. ЗУПЗКПЗ є спеціальним щодо «основних» промислових установок, тому його термінологія має пріоритет над загальними нормами ВКУ в структурі ІДД.

Попри значну кількість правових інструментів, які містяться у ЗУПЗКПЗ, системотворча частина правового механізму РСЗР базується на декількох головних інструментах (інструментальному ядрі), якими здійснюється логіко-інформаційний зв'язок між структурними елементами (інструментами), що забезпечують існування послідовності цільового правового впливу на певний викид (скид), на його речовинний склад та на обсяг скидання Р зі зворотною водою у водний об'єкт. Такими інструментами є нормативи складу і вмісту зворотної води та води водних об'єктів. ЗУПЗКПЗ встановлює терміни, їх значення (дефініції) та функціональний зміст головних інструментів правового механізму РСЗР, що поширюється на сферу води, які наведено у табл. 1. Найважливішим інструментом правового механізму РСЗР у ЗУПЗКПЗ є норматив ГДВ, який (за ч. 3 ст. 2 ЗУПЗКПЗ) «включає» у ЗУПЗКПЗ термін та значення функціонально подібного інструменту ВКУ, а саме ГДС. Обидва терміни за своїм походженням є паралельними поняттями. Тим самим здійснюється перенесення на водне середовище у сфері правового регулювання ЗУПЗКПЗ найважливішого інструменту механізму РСЗР із ВКУ. Для дослідження та подальшого порівняння структурного складника механізму РСЗР у ЗУПЗКПЗ з відповідними нормативами, визначеними у ВКУ, використовується набір правових інструментів у складі інструментального ядра РСЗР українського водного законодавства, наведений у табл. 2.

Розгляд та порівняння інструментів виконуються на рівні окремих норм за фізичним рухом речовин від технологічних джерел їх утворення в установці до скиду у водний об'єкт і в подальшому поширенні в ньому. Нижче у структурованому Переліку 1 наведені базові інструменти ЗУПЗКПЗ:

- 1) найкращі доступні технології (НДТ), висновки НДТ;
- 2) речовини;
- 3) гранично допустимий викид (ГДВ) речовин;
- 4) частина водного об'єкта, прилегла до джерела викиду (скиду) – зона змішування (ЗЗ), яка має певне поширення у даному об'єкті, або масив води, властивості яких використовуються у визначеннях ГДС:

4-1) екологічні нормативи (ЕН) вмісту речовин або їх класифікаційних груп у прилеглому до викиду (скиду) масиві води.

Екологічні властивості масиву води та його вимоги до наявності та вмісту певної речовини (групи речовин) на ділянці її поширення в межах прилеглому масиву води представляються значеннями ЕН. ГДВ застосовуються у місці, де викиди залишають установку (наприклад, кінець

відвідної труби), а не у місці в приймальній воді. Об'єктами регулювання за Переліком 1 є окремі хімічні речовини (або класифікаційні групи речовин) у складі зворотної води, а ціллю – не перевищення ГДВ та/або ЕН цими речовинами (або їх групами).

Таблиця 1

Правові інструменти РСЗР за ЗУПЗКПЗ [6]

Місце у джерелі [6]	Термін / за текстом ЗУПЗКПЗ	Термінологічне значення / дефініція	Цільове призначення / функціональний зміст
Ст. 1, ч. 1, п. 2)	викид	безпосереднє або опосередковане вивільнення, у т. ч. скид, речовин ...	Об'єкт правового регулювання.
Ст. 1, ч. 1, п. 3)	гранично допустимий викид (ГДВ);	маса, виражена відносно конкретних параметрів, концентрація та/або рівень викиду, що не повинні перевищуватися протягом одного або кількох періодів часу	Регульовальне значення певної речовини. Фізична величина та одиниці її вимірювання, що характеризують цільове обмеження регульованого впливу певної речовини.
Ст. 1, ч. 3	термін «гранично допустимий викид» включає гранично допустимий скид (ГДС) речовини у значенні, наведеному у ВКУ.	Розширення (включення до) сфери дії терміну ГДВ на водне законодавство зі збереженням значення терміну ГДС.	Поділ сфери дії терміну ГДВ на дві поняттєві частини: ГДВ стосовно всіх середовищ, ГДС стосовно водних об'єктів.
Ст. 11, чч. 1–3	ГДВ – джерела визначення; можливі заміни; вимоги	Похідність від найкращих доступних технологій (НДТ).	Способи визначення функціонального змісту.
Ст. 11, ч. 4	ГДВ – місце застосування, головна властивість	ГДВ застосовується в точці вивільнення з установки. Розбавлення до точки вивільнення з установки не береться до уваги.	Місце здійснення регульовального впливу та вимоги до його визначення. Визначення здійснюється без врахування властивостей водного об'єкта.
Ст. 10, ч. 6, п. 2	ліміти скидання ЗР	Ліміти іншого ніж ГДВ походження та призначення щодо складу та вмісту ЗР.	Встановлені обмежувальні значення обсягів скидання ЗР за визначений період часу.
Ст. 10 ч. 6, п. 5	інші ГДВ, ніж нормативи, визначені у висновках НДТ	Нормативи ГДВ іншого походження ніж від найкращих доступних технологій (НДТ).	Встановлюються для здійснення моніторингу викидів.
Ст. 3, ч. 4; ст. 11, ч. 1; ст. 19, ч. 1, 2	екологічні нормативи (ЕН)	Значення відсутнє. Замінують ГДВ у випадках не включення до НДТ або у разі відсутності затверджених НДТ.	Регульовальне значення певної речовини за її хімічними властивостями у прилеглому масиві води.

Правове інструментальне ядро РСЗР за ВКУ [9]

Джерело, місце	Термін / за текстом ВКУ	Термінологічне значення / дефініція	Функціональний зміст
Ст. 1	гранично допустима концентрація (ГДК) речовини у воді	встановлений рівень концентрації речовини у воді, вище якого вода вважається непридатною для конкретних цілей водокористування	Ціль: правове регулювання хімічного <i>стану</i> ділянки води для певного виду водокористування.
– « –	гранично допустимий скид (ГДС) речовини	маса речовини у зворотній воді, що є максимально допустимою для відведення за встановленим режимом даного пункту водного об'єкта за одиницю часу	Фізична величина, яка має регульовальне значення <i>впливу</i> певної речовини та одиниць її вимірювання.
– « –	екологічний стан масиву поверхневих вод	інтегрований показник якості масиву поверхневих вод, що визначається за біологічними, гідроморфологічними, хімічними та фізико-хімічними показниками	<i>Комплексний</i> показник складу та властивостей масиву поверхневих вод, що включає набір окремих різномірних показників.
Ст. 21-1, ч. 2	Екологічний стан масиву поверхневих вод	за біологічними показниками з використанням гідроморфологічних, хімічних та фізико-хімічних показників, і на основі екологічного нормативу якості води класифікується за 5-ма певними категоріями	Визначається за методикою, вказаною у ВКУ Ст. 15, ч. 2, п. 10-5 та п. 10-7.
Ст. 21-1, ч. 3	Хімічний стан масиву поверхневих вод	за окремими групами забруднюючих речовин і на основі екологічного нормативу якості води класифікується як «добрий» або «недосягнення доброго»	– « –
Ст. 37	Екологічний норматив якості води	норматив, який використовуються для оцінки екологічного та хімічного станів масивів поверхневих вод та визначення комплексу водоохоронних заходів	Ціль: правове регулювання за <i>сукупністю забруднюючих речовин та показниками якості води</i> (загальнофізичними, біологічними, хімічними, радіаційними) у воді водних об'єктів.
Ст. 38	Нормативи гранично допустимого скидання забруднюючих речовин	встановлюються з метою поетапного досягнення екологічного нормативу якості води	Визначають послідовність <i>цілей</i> правового регулювання якості води.
Ст. 39	Галузеві технологічні нормативи утворення речовин, що скидаються у водні об'єкти	Для оцінки екологічної безпеки виробництва та нормування складу його стічних вод (при незмінних видах продукції та сировини).	Причинний <i>зв'язок</i> виробничих джерел зі складом та властивостями стічних вод.

приймальної воді. Об'єктами регулювання за Переліком 1 є окремі хімічні речовини (або класифікаційні групи речовин) у складі зворотної води, а ціллю –

Логіко-інформаційний структурований Перелік 2 на базі табл. 2 для українського водного законодавства за ВКУ, подібний попередньому, має декілька принципових відмінностей і містить наступні елементи:

- 1) галузеві технологічні нормативи (ГТН) утворення речовин, що скидаються у водні об'єкти;
- 2) забруднююча речовина (ЗР), визначення якої змістовно відрізняється від Р;

- 3) нормативи гранично допустимого скидання (ГДС) забруднюючих речовин;
- 4) частина водного об'єкта, контрольна ділянка, прилегла до джерела скиду й обмежена встановленим контрольним пунктом (КП):
 - 4-1) нормативи екологічної безпеки водокористування – гранично допустимі концентрації ГД- $K_{п.г.п.}$ речовин у воді в КП;
 - 4-2) нормативи екологічної безпеки водокористування – гранично допустимі концентрації ГД- $K_{р.г.}$ речовин у воді в КП;
 - 4-3) екологічний норматив якості води (ЕНЯВ) прилеглої масиви поверхневих вод.

У переважній більшості випадків РСЗР за ч. 3 ст. 11 ЗУПЗКПЗ не передбачає використання водної ланки 4 цього механізму у послідовності дій з правового регулювання, яку вимагає ГДС за ВКУ. Це також впливає з тексту терміну в абз. 2 ч. 40 ст. 2 ВРД [4] щодо «значення гранично допустимих скидів», де встановлено «Значення гранично допустимих скидів для речовин звичайно застосовуються у точці, в якій скиди виходять з об'єкта, **без урахування подальшого розбавлення** при визначенні таких значень». Більш точний сенс подібна вимога має в оригінальному тексті WFD [17, Art. 2, Par. 40]: «*The emission limit values for substances shall normally apply at the point where the emissions leave the installation, dilution being disregarded when determining them*», що перекладається як «Значення гранично допустимих викидів для речовин зазвичай застосовуються в точці, де викиди залишають установку, **при цьому розбавлення не враховується під час їх визначення**» [виділення та переклад авторів: В.У., Л.В.].

Найзначніші невідповідності, які принципово відрізняють нинішнє українське РСЗР у водні об'єкти від визначальних європейських вимог у ДПВ [7], спричинені **включенням у зміст терміну ГДВ в ЗУПЗКПЗ** [6, ст. 1 ч. 3] **нормативу ГДС речовини у значенні, наведеному у ВКУ**, див. рядок 3 у табл. 1. Отже, українське законодавче «поглинання» нормативів ГДС з ВКУ нормативами ГДВ у ЗУПЗКПЗ створює формальну можливість паралельного використання регулювання за ГДС із ВКУ. Тобто невиключний характер принципової вимоги до ІДД у [7, преамб. (12)]: «Умови дозволу слід встановлювати на основі найкращих доступних технік» дозволяє збереження застарілого ЕПП, закріпленого у низці ПНПА до ВКУ. Треба зазначити, що за змістом визначення ГДС у ст. 1 ВКУ (див. табл. 2 рядок 2) в українському РСЗР екологічні властивості водного об'єкта використовуються для зменшення негативного впливу скиду маси Р з установки на використання водного об'єкта для економіко-господарських цілей. Тому **за ВКУ частина водного об'єкта, прилегла до джерела скиду ЗР, яка має назву 33, є необхідним інструментом правового регулювання**. Ймовірною причиною відсутності уваги до 33 є неточний переклад з оригіналу ст. 14 (3) в українському джерелі [7]. Дещо іншим є ставлення до 33 у ВРД та у WFD. У п. 2 ч. 40 ст. 2 ВРД встановлена вимога [4] «Значення гранично допустимих скидів для речовин звичайно застосовуються у точці, в якій скиди виходять з об'єкта, без урахування подальшого розбавлення при визначенні таких значень», яка збігається з вимогою ч. 4 ст. 11 ЗУПЗКПЗ. Це означає, що визначення ГДС у ст. 1 ВКУ, хоча і не відповідає сучасним європейським принципам використання водних об'єктів (крім винятку у ч. 3 ст. 10 ВРД), але не є заборобою застосування ГДС. Вимога, подібна ч. 3 ст. 1 ЗУПЗКПЗ відсутня й в ДПВ. Отже, **в умовах суворого дотримання принципів та вимог європейського законодавства включення у текст ЗУПЗКПЗ визначення ГДВ для води як «ГДС за ВКУ» не мало б існувати через суперечність базових принципів ЗУПЗКПЗ та ВКУ стосовно 33**. Але в сучасній українській версії ЗУПЗКПЗ Перелік 1 містить у послідовності правового регулювання водну ланку 4) механізму РСЗР із ВКУ. Тому на зазначену відмінність українського та європейського РСЗР слід звернути увагу не як мало важливу особливість («визначення ГДС у ст. 1 ВКУ» vs «вимоги до визначення ГДВ у ст. 11 ЗУПЗКПЗ»), а як на джерело принципової суперечності. Його ігнорування штучно «пом'якшує» ключову відмінність ГДВ від ГДС і спрямоване на фактичне збереження у водному секторі традиційної еколого-правової парадигми українського РСЗР [18].

Подальше порівняння й оцінка відповідності української версії інструментів РСЗР у ЗУПЗКПЗ та інструментів водного законодавства, що передувало ЗУПЗКПЗ, стосується регулювальних норм 3) – 4) інструментального ядра 1) – 4) Переліків 1, 2. Результати першого подібного обмеженого дослідження викладені у статті [19], де поза увагою залишилися деякі аргументи. З еколого-правового погляду найбільш важливими для порівняння є норми стосовно термінологічних значень та вимог до інструментів ГДВ за ЗУПЗКПЗ і до ГДС за ВКУ та низкою його ПНПА. Принциповий характер невідповідності РСЗР за ЗУПЗКПЗ та РСЗР за ВКУ зокрема полягає у

згаданій вище розбіжності законодавчих визначень водного терміну ГДВ (табл. 1, рядок 2) та терміну ГДС (табл. 2, рядок 2). Ба більше, в головному ПНПА до ЗУПЗКПЗ [19, Додаток, ч. III, п. 2.2] у нормативному зразку форми ІДД в частині «III. Умови інтегрованого довікілєвого дозволу» щодо води та водокористування перелічені всі елементи дозволу на спеціальне водокористування за ВКУ: «Ліміти забору води, ліміти використання води, ліміти скидання забруднюючих речовин, інші характеристики водокористування (передача води, скидання зворотних (стічних) вод, використання води в системах оборотного та повторного водопостачання), умови спеціального водокористування; вимоги та заходи, передбачені водним законодавством», але *відсутні будь-які згадки про НДТ*. Отже, норма-визначення у ч. 3 ст. 1 ЗУПЗКПЗ фактично виводить РСЗР для води за межі системи НДТ і створює внутрішню контрверсійність ІДД. Значні змістовні невідповідності нормативів ГДВ та ГДС виявляються з їх визначень. ГДВ у ст. 1 ЗУПЗКПЗ не містить ознак походження речовин, а також об'єктної та просторової прив'язки до місця цільового використання (застосування) нормативу, а має лише ознаку одиниці вимірювання фізичної величини (маси). Тобто *нормативи ГДВ на відміну від ГДС не залежать від властивостей водних об'єктів, а стосуються лише водовідведення установки*. Ігнорування змісту визначення ГДС у ВКУ нівелює екологічний сенс ГДВ у водні об'єкти та не кореспондується з п. 1 ч. 6 ст. 10 ЗУПЗКПЗ щодо умов ІДД стосовно водного сектору. Тому *включення до сфери терміну ГДВ у ЗУПЗКПЗ терміну ГДС у значенні ВКУ створює термінологічно-понятійні внутрішні невідповідності в сучасному українському РСЗР у водні об'єкти*. Для їх подолання слід було би розірвати понятійний зв'язок сучасного РСЗР за ГДВ із традиційним регулюванням за ГДС у ВКУ. Але відхилення ЗУПЗКПЗ від вимог ДПВ сприяє консервації в ІДД показників ДСВ за ВКУ.

З попередньою проблемою пов'язані розбіжності визначення в ЗУПЗКПЗ і ВКУ цілей правового регулювання хімічного стану масивів поверхневих вод. З погляду загальної теорії регулювання ЗУПЗКПЗ встановлює альтернативні цілі правового регулювання: в умовах розімкненої послідовності інформаційного правового впливу (тобто без зворотного зв'язку), яка досягається нормативом ГДВ для НДТ, або в умовах інформаційно замкненої послідовності. Друга ціль за ЗУПЗКПЗ [6, ч. 1 ст. 11] реалізується нормативом ЕН для певної хімічної речовини на усьому поширенні прилеглої масиви вод «у разі відсутності затверджених висновків» НДТ. Об'єктом ЕН є масив поверхневих вод в цілому, який за ВКУ [9, ст. 21-1, ст. 37] не збігається із ЗЗ, тобто розташування КП не є жорстко пов'язаним з границею масиву. При цьому не виключаються й інші можливості, нормативні регулятори для яких у чіткому або кількісному вигляді не встановлені. У ВКУ визначено три цілі нормативного регулювання скидання ЗР, саме: не перевищення двох видів нормативів ГДК, якими забезпечуються вимоги конкретних видів водокористування у КП на певній відстані від джерела скиду ЗР; та не порушення цільового ЕНВ на прилеглому до скиду масиві води (табл. 2). Особливе значення має третя ціль, яка стосується «доброго» хімічного стану масиву поверхневих вод, прилеглої до скиду. Хімічний стан є визначальною характеристикою, яка входить до процедури розрахункового визначення ЕНВ. Отже, процедурно РСЗР за ЗУПЗКПЗ у більшості випадків є значно простішим та екологічно ефективнішим ніж за ВКУ через виключення властивостей ЗЗ. У практичній діяльності з нормування скидання ЗР визначення екологічних властивостей масиву вод вимагає представлення водного об'єкта його умовною моделлю, використання достатньо складних розрахунків і великого обсягу різномірної вихідної інформації, залучення різних організацій, впливає на вартісні та інші показники діяльності водокористувачів.

Отже, в українському ІДД – головному комплексному інструменті ЗУПЗКПЗ, та у документах для його отримання [18, 19] в частині щодо водних об'єктів нормативи ГДВ за ЗУПЗКПЗ фактично змінені на нормативи ГДС і на ліміти скидання ЗР за ВКУ. Тому зміст цієї частини ІДД наразі не відрізняється від ДСВ. Слід зазначити, що у ВКУ нормативи ГДС та ліміти скидання ЗР законодавчо розрізняються [9, ст. 1] – цільове призначення останніх стосується не РСЗР, а водного менеджменту. Включення у термін ГДВ із ЗУПЗКПЗ терміну ГДС із ВКУ, *викривляє еколого-правову концепцію та зміст європейського підходу* до контролю промислового забруднення. В принципі регулювання, які визначені у ДПВ [7, преамб. (12)], чітко закладено базові вимоги до ІДД, зокрема: «Умови дозволу слід встановлювати на основі найкращих доступних технік». Подібну вимогу містить й ЗУПЗКПЗ, зокрема у ч. 3 ст. 11. Саме ця вимога обходиться увагою ПНПА [18, 19] у розділах, які стосуються води. Така невідповідність фактично виводить РСЗР для води з-під дії ЗУПЗКПЗ і залишає зміст та форму регулювання такими, що визначені у ВКУ та в низці його ПНПА.

Внаслідок воєнних дій в Україні склад води водних об'єктів зазнає значних негативних змін на найближчих до виробничих майданчиків ділянках, тобто в ЗЗ та прилеглих масивах, що стає об'єктивною перешкодою подальшому використанню українського механізму РСЗР. Реалізація норми ч. 3 ст. 1 ЗУПЗКПЗ щодо включення поняття ГДС фактично консервує застарілу українську екологічну парадигму у сфері охорони вод від забруднення [17] і перешкоджає адаптації до сучасного екологічного стану вод.

Висновки. Наразі правовий механізм РСЗР у поверхневій воді промисловими підприємствами – основними забруднювачами складається з інструментів, які головним чином належать двом джерелам: ЗУПЗКПЗ – українській версії європейської ДПВ, та ВКУ. Найважливішим регулювальним інструментом правового механізму РСЗР у ЗУПЗКПЗ є ГДВ, фізична характеристика, яка включає ГДС речовини у значенні ВКУ, тобто правовий інструмент, функціонально подібний ГДВ. Тим самим здійснюється термінологічне та поняттєве перенесення на водне середовище у сфері правового регулювання ЗУПЗКПЗ інструментів традиційного механізму РСЗР із ВКУ. Отже, ІДД як єдиний дозвільний інструмент ЗУПЗКПЗ повинен містити у водній частині усі кінцеві характеристики з ДСВ, а також показники НДТ для води. Порівняльним дослідженням системної логіко-інформаційної та функціональної організації двох зазначених складників структури механізму РСЗР у водні об'єкти виявлено наступне. Норматив ГДС, який базується на використанні ЗЗ поверхневих вод для цілей регулювання якості води, не відповідає змісту європейських вимог до інтегрованого регулювання у ДПВ та до регулювання скидів у поверхневій воді у ВРД, які побудовані на принципах ЗЗУП, КП і на використанні НДТ. Тоді як український механізм РСЗР у ВКУ до цього часу реалізує принцип ЕП зменшення шкідливості ЗР задля досягнення економіко-господарських цілей шляхом використання властивостей ЗЗ поверхневих водних об'єктів. Така глибока різниця викликає невідповідності головних регулювальних інструментів ЗУПЗКПЗ та ВКУ – нормативів ГДВ та ГДС. Внаслідок зближення з ВКУ в низці ПНПА до ЗУПЗКПЗ з'являються інші українські інструменти РСЗР: нормативи ГДК та ліміти скидання ЗР, хоча останні у ВКУ належать не інституту РСЗР, а водному менеджменту. Отже, термінологічне та поняттєве поєднання зазначених інструментів у сфері води, здійснене у ЗУПЗКПЗ, призводить до нівелювання концептуальних відмінностей між еколого-правовими принципами РСЗР – сучасними ЗЗУП і ПП, та застарілим ЕП. Відмінності залишають у водному секторі українського екологічного права застарілу еколого-правову парадигму РСЗР, викликають внутрішню контрверсійність ЗУПЗКПЗ, гальмують наближення до європейського правового механізму РСЗР і перешкоджають адаптації механізму РСЗР, призводять до значного погіршення сучасного хімічного стану поверхневих вод внаслідок воєнних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Водна стратегія України на період до 2050 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.01.2026).
2. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. Верховна Рада України. ВВР. 2019. № 16. Ст. 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 05.01.2026).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов провадження господарської діяльності в період дії воєнного стану в Україні: Закон України від 17 липня 2024 року № 3869-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3869-20#Text> (дата звернення: 05.01.2026).
4. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року: станом на 31.10.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text (дата звернення: 05.01.2026).
5. Записка про перші українські плани управління річковими басейнами. URL: https://merp.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/Conclud-note_RBMPs_UA_202024241129_UA-1.pdf (дата звернення: 05.01.2026).
6. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України № 3855-IX від 16 липня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (дата звернення: 05.01.2026).
7. Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю)

- (Нова редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text (дата звернення: 05.01.2026).
8. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj> (дата звернення: 05.01.2026).
 9. Водний кодекс України: від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. *БВР*. 1995. № 24. Станом на 19.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.01.2026).
 10. Уберман В. І., Васьковець Л. А. Законодавче регулювання викидів промислових підприємств у поверхневій воді – структурні та понятійні особливості. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2025. Том 36 (75). № 2. С. 86–94. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.2/12> (дата звернення: 05.01.2026).
 11. IMPEL Project. Linking the Water Framework Directive and the IPPC Directive. Report of Phase 3 of the Project. November 2013. Institute for European Environmental Policy. URL: <https://www.impel.eu/contents/libraryfile/phase%203%20report%20with%20annex.pdf> (дата звернення: 05.01.2026).
 12. Support to the evaluation of the Industrial Emissions Directive. Final Report (Directive 2010/75/EU). EUROPEAN COMMISSION. Directorate-General for Environment. Directorate C – Quality of Life. Unit C. 4 – Industrial Emissions and Safety. Ref: Ricardo/ED12433 Final/Issue Number V1.0. 2020 – 204 p. URL: <https://circabc.europa.eu/sd/a/589a486c-1732-4e9d-abbc-a515ddf0aca0/IED-evaluation-support-study-published.pdf> (дата звернення: 05.01.2026).
 13. Integrated Water Approach. Industrial Water Management guidelines. A guidance for IED permit writers. Report number: 2017/10. Date of report: 17 April 2018. 78 p. URL: <https://www.impel.eu/contents/libraryfile/FR-2017-10-Integrated-Water-Approach-Guidance%20ISBN.pdf> (дата звернення: 05.01.2026).
 14. Nadiia Kobetska. The integrated environmental permit: requirements of EU legislation, practice of its implementation in Poland, prospects for Ukraine. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2018. Vol. 5. No. 2. 33–44. URL: <https://doi.org/10.15330/jpnu.5.2.33-44> (дата звернення: 05.01.2026).
 15. Уберман В.І., Васьковець Л.А. Правові інструменти сучасного українського регулювання емісії речовин в поверхневій воді. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету Серія ПРАВО*. 2025. Випуск 90: ч. 3. С. 82–91. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.11> (дата звернення: 05.01.2026).
 16. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj/eng> (дата звернення: 05.01.2026).
 17. Уберман В., Васьковець Л.. Європейська водоохоронна парадигма в українському правовому регулюванні скидання забруднювальних речовин у поверхневій воді. *Law. State. Technology*. 2025. 1. 15–23. URL: <https://doi.org/10.32782/LST/2025-1-3> (дата звернення: 05.01.2026).
 18. Вимоги до форми і змісту інтегрованого довкілцевого дозволу : Постанова КМУ від 15 липня 2025 р. № 884. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.01.2026).
 19. Вимоги до форми і змісту заяви про отримання інтегрованого довкілцевого дозволу (внесення змін до нього). Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2025 р. № 780. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.01.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 07.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 05.03.2026